

терміна [3, с. 8]. Ось власне ці винаходи: електронна-обчислювальна техніка, графічний редактор, стилос та планшет, у сукупності й утворюють засоби сучасної комп'ютерної графіки.

Список використаних джерел:

1. A Brief History of Computer Graphics // DesignWIKI: Fil Salustri's Design Site. URL: http://deseng.ryerson.ca/dokuwiki/mec222:brief_history_of_computer_graphics (дата звернення 15.10.2019).
2. Комп'ютерна графіка : навчальний посібник : в 2-х кн. 1. для студентів спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології» / уклад.: Тотосько О.В., Микитишин А.Г., Стухляк П.Д. Тернопіль : Тернопільський національний технічний університет ім. Івана Пулюя, 2017. 304 с.
3. Компьютерная графика: Учеб. пособие для вузов / А.И Божко, Д.М. Жук, В.Б. Маничев; за ред. И.Б. Федорова, И.П. Норенкова, В.В. Девяткова и др. Москва: Изд-во МГТУ им. Н.Э. Баумана, 2007. 392 с.
4. Пічугін М.Ф., Канкін І.О., Воротніков В.В. Комп'ютерна графіка: навч. посібник. Київ: : Видавництво «Центр учбової літератури», 2013. 346 с.
5. Турлюн Л. Н. Зарождение компьютерной графики в 50–60-х годах XX века. *Молодой ученый*. 2012. № 5. С. 569–570.
6. Турлюн Л.Н. Компьютерная графика как особый вид современного искусства: монография / науч. ред. Т.М. Степанская. Барнаул: Изд-во Алт. Ун-та, 2014. 100 с.

Карім Н.

студентка,

Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ ІСЛАМСЬКОЇ КАЛІГРАФІЇ

З часів середньовіччя арабська каліграфія вважається вищим художнім досягненням в ісламському образотворчому мистецтві, а ступінь володіння каліграфією була показником освіченості та духовної досконалості людини. Переписувати Священне писання доручали людям тільки з досконалим почерком, звідси і почало розвиватися мистецтво каліграфії. Завдяки ісламу каліграфія набула широкого розвитку. Кожен стиль арабської каліграфії створювався для певної мети, маючи особливу форму і характер. Шрифтові стилі розвивалися на трьох важливих територіях мусульманського світу – від Марокко до Іраку, в Оттоманській імперії та Персії.

Каліграфія – мистецтво красивого письма, в якому поєднуються графічні форми, динаміка ліній з почуттям, світоглядом і художнім смаком майстра. Завдяки багаторічній історії та географічному поширенню ісламська каліграфія зазнала величезного розмаїття регіональних, національних стилів і впливів.

В Україні тема арабської каліграфії є, на наш погляд, недостатньо дослідженою. Серед зарубіжних фахівців, які приділяли увагу даній темі, слід назвати таких авторів: Аксой М., Сабур К. [1], Шамандарова А., Зубко Г. [4]. У книзі Бібікової О. [7] презентовано ґрунтовний огляд творчості майстрів,

напрянків ісламської каліграфії народів Близького і Середнього Сходу в період середньовіччя на основі культурних традицій цього району і принципів ісламу .

Мета нашого дослідження полягає у тому, щоби простежити розвиток арабської каліграфії часів середньовіччя, виокремити провідні тенденції на прикладах творчості провідних митців, показати її вплив на сучасне мистецтво каліграфії.

Каліграфія почала розвиватись з перших століть ісламу. Оскільки іслам забороняє зображувати людей і тварин, відмова від зображень як від можливої форми ідолопоклоніння, призвела до того, що весь свій творчий талант арабські, магрибські, перські й турецькі художники втілили у каліграфічному мистецтві. Арабська каліграфія стала використовуватися для прикрашання виробів з металу, каменю, фарфору, в тканинах, килимах, архітектурних орнаментах, у книгах та документах .

В основі арабської каліграфії лежить принцип підпорядкування написаного слова логіці ясного, розміреного, ритмічного читання Корану. Як писав в «Трактаті про каліграфію і художників» Казі-Ахмед ібн Мірмунші аль-Хуссейн, який жив у XVI столітті, містичне ставлення до писаного слова створило на мусульманському Сході з самого процесу написання Корану акт, тісно пов'язаний з релігійною догмою прощення гріхів [5].

Початком розвитку арабської каліграфії можна вважати першу письмову версію Корану, написану Зейдом ібн Сабіт аль-Ансарі під час правління халіфа Усмана ібн Аффана (644-656 роки) з використанням шрифту Жазм, раннього попередника шрифту Куфі. Подальший розвиток арабської в'язі продовжився під час династії Омейядів у Дамаску і проявився в синтетичному творінні архітектури і каліграфії – мечеті «Купол Скелі» в Єрусалимі. З періодом часу нові шрифти, такі як Куфі, Сулюс, Насх, Мухаккак і Рук'а. Як зазначає К. Сабур [1], зміни арабської каліграфії тривали до останньої династії Ісламської імперії. У цей період часу утворилися складніші шрифти, такі як: Дивани, Джелі Дивани і Тугра.

На початку ісламської історії застосовували два вида каліграфії: Насх і Куфі. Саме після заснування двох іракських міст – Куфа і Басра, був створений стиль Куфі. Літери цього шрифту є чіткими, геометричними та видовженими. Така своєрідна в'язь підходить для вибивання або гравірування на різноманітних поверхнях, на яких можна було нанести рукописний шрифт. Занепавши до XII століття, цей стиль відродився в стилі Магриб на території північної Африки .

Рукописний шрифт Насх був винайдений у IX–X столітті уродженцем міста Шираз Абу Алі Мухаммад ібн Алі ібн Мукла. Стиль Насх, що означає «копіювання», використовувався для переписування Корану, листування та оформлення документів. Він відрізняється округлістю форм та читабельністю.

Відомий державний діяч і славетний каліграф Ібн Мукла [2] вдосконалив теорію «пропорційної писемності» (аль-хатт аль-мансуб), завдяки якій інші літери письмової арабської мови можна було легко контролювати за розмірами, встановив пропорцію у системі письма, в якій використовується коло з

діаметром букви аліф в якості основи. Ібн Мукла винайшов шість різновидів писемності (al-aklam as-sitta): Насх, Сулюс, Мухаккак, Райхане, Тауке і Рук'а.

Насх означає «копіювання». Для нього характерні чистота форм і читабельність. Цей стиль використовують при переписуванні Корану. Сулюс характеризується переплітаючимися й округлими формами букв. Як зазначається у дослідженнях [3], він частіше використовується для заголовків, ніж для написання основного тексту. Мухаккак означає «правильний», він генетично пов'язаний з Сулюс, але вирізняється витриманістю. Він використовується для переписування Корану. Райхане означає «базиліковий» [4]. Це дуже вишуканий почерк, схожий на Мухаккак. Цей стиль порівнювали з ароматом квітучого базиліку. Тауке – самий місткий скорописний почерк, що застосовувався в канцелярській справі. Рук'а відрізняється простотою і лаконічністю. При його написанні використовується незначне число рухів, саме тому, на думку дослідників [3], це найпоширеніший стиль для повсякденного письма.

Праця Ібн Мукла вважається важливим внеском у мистецтво арабського письма. Його твори були символами краси та пишності. Принципи, які він сформулював, перетворили арабський шрифт з рудиментарних куфічних штрихів на гармонійно структуровану художню форму, що, безсумнівно, грала значущу роль у збереженні та передачі священних текстів [2].

Турки кажуть: «Коран був посланий в Мецці, читали Коран в Єгипті, а написаний був Коран в Стамбулі». Як справедливо зазначає О. Бібікова [7], Стамбул був однією з визнаних столиць каліграфії не тільки в Османській імперії, а й у усьому мусульманському світі. Ставлення турків до каліграфії характеризують турецькі приказки: «Калам – мова розуму, і він гостріше шаблі», або «Розум людини – на кінчику пера. Що тримаєш тільки в голові, то ненадійно».

У XIII столітті турки розробили новий стиль письма, винайшовши похиле перо. Як відомо, до цього у п'я кінчик був плоский. Це дозволило каліграфам робити лінії букв більш тонкими та вигнутими, не відриваючи кінчика пера від поверхні. Турецькі каліграфи найчастіше використовували стилі Дівані та Рук'а. Стиль Дівані відрізнявся тісним розташуванням букв і їх складними, округло-ламаними формами. Мистецтво каліграфії в Османській імперії заслужило високі оцінки сучасників, і знавці мусульманського мистецтва вважають, що воно досягло у ній свого розквіту. Османські каліграфи займалися як поліпшенням існуючих стилів письма, так і розробляли нові. Османські султани не тільки заохочували майстрів каліграфії, а й самі часто володіли цим мистецтвом [6].

Сучасна ісламська каліграфія на основі традиційних каліграфічних стилей застосовується у сучасному дизайні, рекламній індустрії та в образотворчому мистецтві. Новітні художники каліграфи увібрали в себе кращі вікові традиції, творять вишукані зразки образотворчого мистецтва.

Сучасний майстер каліграфії з Сирії Халед аль Сай в одному зі своїх інтерв'ю стверджував: «Для мене літери – живі, вони мають безліч форм і передають стан людини: літери можуть дихати, бути щасливими, сумними,

танцювати і виражати себе» [8]. Цей художник працює в дуже широкому діапазоні стилів – від класики до модернізму.

Інший всесвітньо визнаний майстер арабської каліграфії – Хасан Масуді – заснував новий напрям в арабській каліграфії та сильно вплинув на молоде покоління авторів. Художні твори іракського метра – це майстерний синтез минулого і сьогодення, традицій і сучасності, вишуканого і природного [9]. У 1972 році Масуді створив шоу «Арабеска» – виставу, що поєднала в собі музику, поезію і каліграфію. У шоу «Метафора» він додав до цього набору і танці. Наповнення каліграфії яскравою палітрою кольорів і поєднання з танцем і музикою стало джерелом натхнення для багатьох молодих його послідовників по всьому світу [10]. Творчі роботи Хасана Масуді сповнені динаміки ліній, розмаїття народних прислів'їв, поетичних висловів. Крім традиційного чорного чорнила майстер експериментує з насиченими, яскравими кольорами.

Отже, можна зробити висновок, що сьогодні мистецтво красивого письма продовжується в сучасному образотворчому мистецтві мусульманського Сходу. Нові майстри підтримують майстерну красу та вишуканість арабської каліграфії, де літери пластично «виконують візуальну мелодію», оспівуючи релігійні виміри духовності.

Список використаних джерел

1. Сабур К. Арабская каллиграфия в современном дизайне. Новая наука: проблемы перспективы. № 2-1. 2016. С. 185.
2. Ибн Мукла – мастер-каллиграф: веб-сайт. URL: <http://alfarabinur.kz/arabskie-uchenye/ibn-mukla-master-kalligraf.html>
3. Каллиграфия – улада для тонких душ: веб-сайт. URL: <http://islam.ru/content/kultura/45735>
4. Зубко Г. В. Искусство Востока. Курс лекцій. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=ATjqVgAAQBAJ&pg>
5. Арабское письмо и каллиграфия: веб-сайт. URL: <https://islam-today.ru/istoria/iz-istorii-arabskoj-kalligrafii/>
6. Мухамеджанов И. Из истории арабской каллиграфии: веб-сайт. URL: <https://islam-today.ru/istoria/iz-istorii-arabskoj-kalligrafii/>
7. Бибилова О. Калам острее сабли. Восточная коллекция. 2005. No 1. URL: http://orient.rsl.ru/assets/files/food/text/2005/2005_1_20/2005_1_bibikova_g.pdf
8. Каллиграфия как достояние исламской и мировой культуры: веб-сайт. URL: <https://islam.global/obshchestvo/kultura/kalligrafiya-kak-dostoyanie-islamskoj-i-mirovoj-kultury/>
9. Rosa Perez. Interview with calligraphy master Hassan Massoudy: веб-сайт. URL: <https://www.arabbritishcentre.org.uk/media/interview-with-calligraphy-master-hassan-massoudy/#1qukp1jLO6BzUUdG.99>
10. Тимергалиева Л. Новое слово в арабской каллиграфии : веб-сайт. URL: <http://rdums.ru/stati/10036710/>